

Методологічні аспекти аналізу інтегральної ефективності діяльності закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу

Харківська медична академія післядипломної освіти, м. Харків, Україна

Мета – обґрунтування методологічних аспектів аналізу інтегральної ефективності діяльності закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу.

Методи: статистичний, аналітичний, експертний, системного аналізу та системного підходу.

Результати. Розроблена методологічна модель аналізу ефективності діяльності закладів охорони здоров'я з визначенням пріоритетів, мети їх діяльності щодо досягнення певного рівня якості роботи за кожним пріоритетом, критеріїв ефективності діяльності та методів дослідження медичної, соціальної та економічної ефективності. Визначені об'єкти (пріоритети) щодо аналізу ефективності діяльності закладу охорони здоров'я представлені 3 складовими – пацієнтами, закладами охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу та фінансами цих закладів охорони здоров'я.

Висновки. Важливою особливістю оцінки інтегральної ефективності діяльності закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу, є її визначення методом дослідження соціальної, медичної та економічної ефективності. Наведені методологічні аспекти вивчення інтегральної ефективності, що є основним інструментом забезпечення реалізації управлінських рішень, відповідають вимогам доказової медицини, здійснюються з використанням методології системного підходу і методів системного аналізу і максимально відображають реальний комплексний стан організації діяльності закладів охорони здоров'я.

Ключові слова: інтегральна ефективність, заклади охорони здоров'я, первинна медична допомога.

Вступ

В сучасних умовах реформування галузі охорони здоров'я в Україні особливої уваги набувають питання оцінки ефективності діяльності закладів охорони здоров'я, що, в широкому сенсі визначає комплексну характеристику потенційних і реальних результатів їх функціонування та міру відповідності цих результатів головним цілям системи охорони здоров'я. У вузькому сенсі під ефективністю діяльності медичного закладу розуміється міра досягнення встановлених для цього закладу цілей з урахуванням витрат на їх виконання. З урахуванням уявлень, що склалися в теорії і практиці охорони здоров'я, специфіка оцінки ефективності діяльності закладів охорони здоров'я полягає в їх спрямованості на досягнення інтегральної (медичної, соціальної і економічної) ефективності [1–4].

Медична ефективність щодо конкретного хворого відображає ступінь досягнення медичного результату, медична ефективність системи охорони здоров'я (і медичних закладів, як складових системи) відображає динамічні зміни основних показників здоров'я населення (захворюваності, поширеності хвороб, смертності, народжуваності та інвалідності). Соціальна ефективність розглядається як ступінь досягнення соціального результату і, щодо конкретного хворого – це повернення хворого до активного життя в суспільстві, задоволеність медичною допомогою та відсутність обґрунтованих скарг на організацію і надання медичної допомоги. Економічна ефективність полягає в досягненні максимального ефекту

діяльності закладів охорони здоров'я при мінімальних затратах їх фінансових ресурсів.

Актуальність оцінки інтегральної ефективності діяльності медичних закладів в сучасних соціально–економічних умовах обумовлена необхідністю раціоналізації витрат, що розглядається як вимога забезпечення якості надання медичної допомоги населенню і є невід'ємною частиною комплексної системи бюджетування і планування галузі охорони здоров'я [5].

Мета дослідження – обґрунтування методологічних аспектів аналізу інтегральної ефективності діяльності закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу.

Матеріали і методи

Для проведення дослідження використано звітні статистичні матеріали щодо діяльності закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу. Об'єктом дослідження визначена система якості медичної допомоги, предметом дослідження – інтегральна оцінка ефективності діяльності закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу. Методи дослідження: статистичний, аналітичний, експертний, системного аналізу та системного підходу.

Результати

З урахуванням мети та основних завдань функціонування національної системи охорони здоров'я

нами розроблена методологічна модель аналізу ефективності діяльності закладів охорони здоров'я з визначенням пріоритетів, мети їх діяльності щодо досягнення певного рівня якості роботи за кожним пріоритетом, критеріїв ефективності діяльності та методів дослідження медичної, соціальної та економічної ефективності (рис.). Визначені об'єкти (пріоритети) щодо аналізу ефективності діяльності закладу охорони здоров'я представлені 3 складовими – пацієнтами, закладами охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу та фінансами цих закладів охорони здоров'я.

Основними критеріями медичної ефективності діяльності медичного закладу щодо пацієнта є досягнення певних результатів медичної допомоги, що визначалось із застосуванням статистичного, аналітичного методів і методу експертних оцінок. Критерієм соціальної ефективності діяльності закладів загальної практики – сімейної медицини, що вивчено із використанням соціологічних методів (опитування, анкетування) визначено задоволеність пацієнтів доступністю та якістю медичної допомоги, його повернення до активного життя в суспільстві та відсутність обґрунтованих скарг на організацію і надання медичної допомоги. Критерієм

економічної ефективності, що аналізується економічними методами досліджень, визначено витрати коштів на надання необхідної медичної допомоги пацієнту (як співвідношення до нормативних витрат).

Медична ефективність системи охорони здоров'я (і медичних закладів, як складових системи) відображала динамічні зміни основних показників здоров'я населення (захворюваності, поширеності хвороб, смертності, народжуваності та інвалідності) і визначалась статистичним, аналітичним методами, методом експертних оцінок та структурно-функціональним аналізом діяльності закладів охорони здоров'я. Крім того, медична ефективність визначалась за ступенем впровадження новітніх медичних технологій, можливістю надання спеціалізованої медичної допомоги в медичних закладах, що надають первинну медичну допомогу та оптимізації медичних маршрутів пацієнтів між рівнями надання медичної допомоги.

Коефіцієнт медичної ефективності ($K_{ме}$) діяльності закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу певного регіону розраховувався за наступною формулою:

$$K_{ме} = \frac{\text{Кількість закладів, де визначені позитивні зміни в наданні медичної допомоги та покращились основні показники здоров'я населення}}{\text{Загальна кількість досліджених закладів охорони здоров'я}}$$

Соціальна ефективність організації діяльності закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу визначена за матеріалами опитування керівників обласних, міських та районних органів і закладів охорони здоров'я щодо організації первинної медико-санітарної допомоги, а також сімейних лікарів з питань оцінки стану, змін та одержання пропозицій щодо покращення організації первинної медико-санітарної допомоги

населенню та її розвитку в сучасних умовах реформування охорони здоров'я на засадах загальної практики – сімейної медицини. За коефіцієнт соціальної ефективності ($K_{се}$) було прийняте відношення кількості респондентів, що визначили покращення організації первинної медичної допомоги за період розвитку і функціонування загальної практики – сімейної медицини до загальної кількості відповідей опитаних респондентів:

$$K_{се} = \frac{\text{Кількість респондентів, що визначили покращення медичної допомоги в закладах загальної практики – сімейної медицини}}{\text{Загальна кількість відповідей}}$$

Для визначення економічної ефективності діяльності закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу використано економічний аналіз, який полягав в зіставленні витрат і отриманого ефекту і проводився за наступними напрямками – аналізом витрат та оцінкою використання ресурсів. Згідно завданням щодо розробки та широкого використання економічних методів оцінки діяльності закладів загальної практики – сімейної медицини нами було розроблено та апробовано спосіб економічної оцінки їх діяльності з використанням результатів структурно-функціонального аналізу, яка здійснювалась за моделлю «витрати – результати» та потребувала вивчення певних медико-статистичних показників (кількість відвідувань, консультацій, лабораторних досліджень) та економічних коефіцієнтів (вартість 1 відвідування, 1 консультації, 1 лабораторного дослідження).

Програма вивчення економічної ефективності діяльності закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу включала наступні напрями – випробування різних економічних методів, які в сучасний період застосовуються в охороні здоров'я; аналіз вихідної медико-статистичної інформації, яка придатна для економічних розрахунків; обчислення перехідних коефіцієнтів, які необхідні для визначення економічних показників з використанням клініко-статистичних та статистичних матеріалів, зокрема коефіцієнтів складності; обґрунтування та розробку відповідних математичних формул для визначення економічних показників з урахуванням особливостей вихідної медичної інформації та мети економічної оцінки; порівняльну оцінку економічних показників і використання їх для економічного аналізу та інтегральної оцінки діяльності закладів охорони здоров'я.

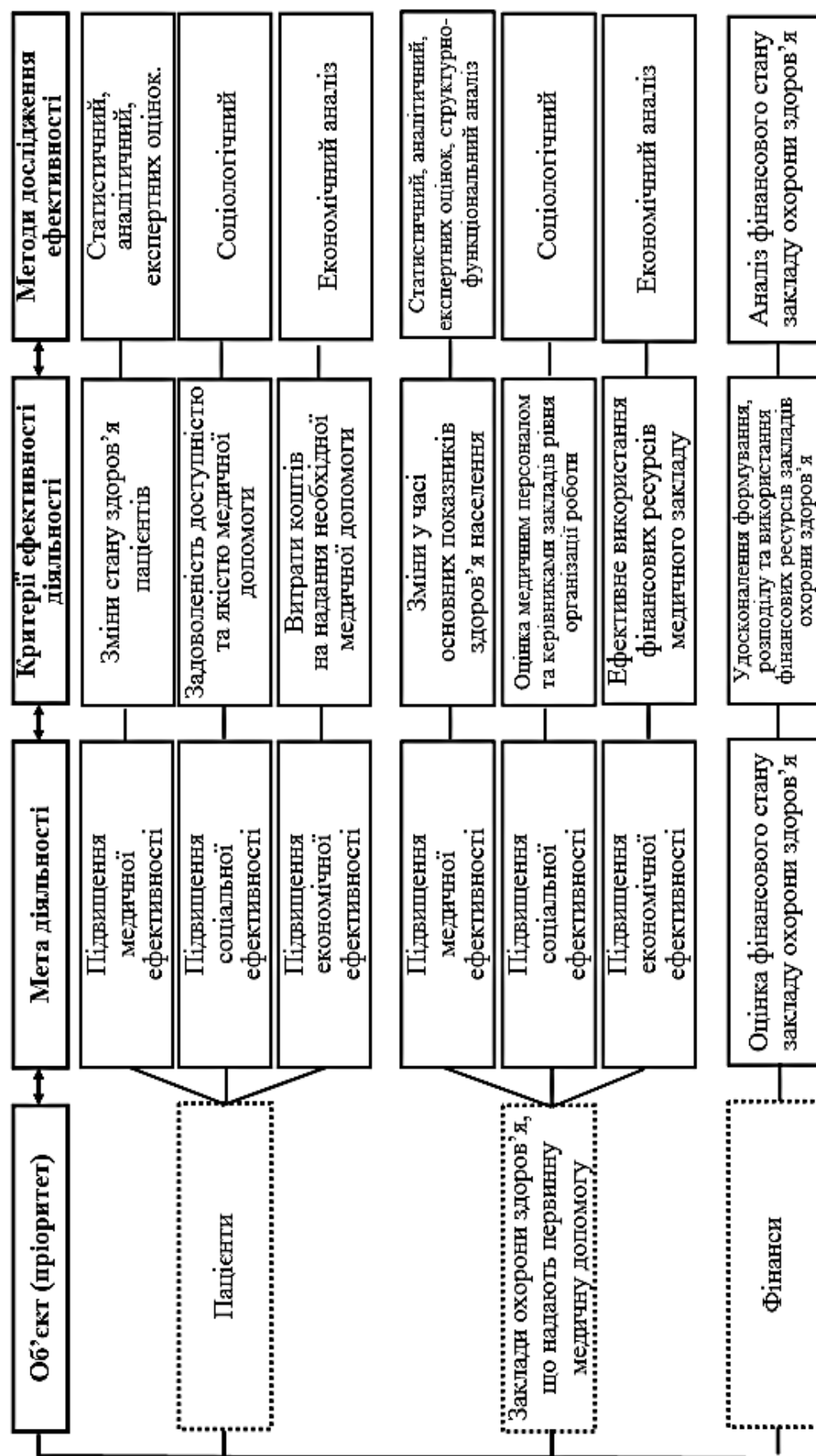

Рис. Методологічна модель аналізу ефективності діяльності закладів охорони здоров'я, що надають ПМД

В методичку дослідження для розробки та опрацювання економічних методів управління розвитком первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини входили – порівняльна оцінка економічних показників діяльності сімейного лікаря; економічний аналіз діяльності різних типів закладів загальної практики-сімейної медицини; економічна оцінка надання медичної допомоги населенню на первинному, вторинному та третинному рівнях; порівняльна оцінка економічної ефективності первинної медико-санітарної допомоги до і після створення закладів загальної практики-сімейної медицини.

В якості матеріалів для опрацювання економічних методів використано оперативну інформацію з моніторингу первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини; звітні статистичні матеріали щодо діяльності закладів загальної практики-сімейної медицини; результати експертної оцінки якості та ефективності їх роботи; матеріали планово-економічних відділів органів та закладів охорони здоров'я; дані вітчизняної та зарубіжної літератури з питань розробки економічних методів управління та їх використання.

За результатами нашого дослідження визначено економічні методи та коефіцієнти, які є найбільш оптимальними та придатними для застосування в практиці закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу. Перший з них – метод визначення витрат на лікування хворого з урахуванням клініко-статистичних груп, як відомо найбільш достовірний метод для лікувально-профілактичних закладів взагалі. За даними наших розрахунків, цей метод може бути застосований не тільки з використанням клініко-статистичних груп, а й груп динамічного спостереження (груп здоров'я) та кількості відвідувань хворого на одне звернення з приводу певного захворювання.

Друге по значенню місце, за результатами експертної оцінки, займає коефіцієнт співвідношення фактичних і нормативних витрат на лікування хворого у сімейного лікаря. Інформація для обчислення цього коефіцієнту в певній мірі може бути одержана з нової моделі моніторингу первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини, а більш точно – за результатами спеціального медико-економічного дослідження за відповідною програмою. Значна роль коефіцієнта співвідношення фактичних і нормативних витрат полягає не тільки для економічного аналізу, але й для визначення та оцінки інтегрального коефіцієнта ефективності лікування хворих у медичному закладі загальної практики – сімейної медицини.

Найбільш повний облік та використання вихідних матеріалів потребує метод визначення вартості лікування хворого з урахуванням усіх витрат. Цей метод є найбільш складним, має відповідну складну математичну формулу, але результати таких розрахунків дають найбільш достовірну економічну оцінку.

Певну роль має методика визначення вартості одного відвідування хворим закладу загальної практики – сімейної медицини. В сукупності з іншими економічними методами вона є обов'язковою для економічної оцінки на всіх рівнях надання медичної допомоги – первинному, вторинному та третинному. Методи визначення витрат на лікування одного хворого у денному стаціонарі та стаціонарі вдома є теж складними і, також, потребують великої кількості вихідних даних. Але результати таких розрахунків необхідні для комплексної оцінки стаціонарозамінюючих форм лікування хворих в умовах пріоритетного розвитку первинної медико-санітарної допомоги.

Коефіцієнт економічної ефективності (Kee) вираховувався шляхом відношення нормативних витрат до фактичних витрат на одного хворого або на певне число хворих:

$$Kee = \frac{\text{Нормативні витрати на лікування 1 хворого або на певне число хворих}}{\text{Фактичні витрати на лікування 1 хворого або на певне число хворих}}.$$

Коефіцієнт інтегральної ефективності (Kie) надання медичної допомоги в закладах охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу є добутком

коефіцієнтів медичної, соціальної та економічної ефективності і обчислюється за формулою:

$$Kie = Kme \times Kse \times Kee.$$

Аналіз різних аспектів інтегральної ефективності має бути покладено в основу реалізації управлінських рішень – формування стандартів і нормативів медичної допомоги, вибору стратегії організації і розподілу ресурсів, забезпечення бюджетної стійкості закладу охорони здоров'я.

Пріоритетна мета діяльності медичного закладу відносно фінансів, основним методом дослідження яких є аналіз фінансового стану закладу охорони здоров'я, полягала в оцінці фінансового стану закладу охорони здоров'я за основними критеріями – удосконаленням формуванням, розподілом та використанням фінансових

ресурсів (собівартістю, беззбитковістю і рентабельністю відвідувань пацієнтами закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу, ефективністю використання основних фондів медичного закладу, що оцінюється фондомісткістю і ефективністю трудових витрат, що визначається продуктивністю праці медичного персоналу). Також, в якості пріоритетних цілей поліпшення внутрішніх економічних процесів в медичному закладі доцільно визначити ефективність трудових витрат та ефективність інвестицій в підвищення кваліфікації персоналу і розвиток закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу.

Відповідно, основними показниками оптимізації внутрішніх бізнес-процесів є трудомісткість і витрати, відшкодування витрат та прибутки на інвестиції.

Висновки

1. Важливою особливістю оцінки інтегральної ефективності діяльності закладів охорони здоров'я є її визначення методом дослідження трьох основних складових – соціальної, медичної та економічної ефективності. Медична та соціальна ефективність, які відображають рівень досягнення клінічних результатів і задоволеності населення якістю медичної допомоги, є визначальними в подальшому розвитку організації надання медичної допомоги та впровадження новітніх медичних технологій. Аналіз економічної ефективності та фінансовий аналіз є інструментами забезпечення максимального соціального та медичного ефекту при мінімальних фінансових витратах і необхідні для вибору найбільш оптимальних варіантів фінансування закладів охорони здоров'я.

2. Наведені методологічні аспекти вивчення інтегральної ефективності діяльності закладів охорони

здоров'я, що надають первинну медичну допомогу, відповідають вимогам доказової медицини, здійснюються з використанням максимально рандомізованих груп дослідження та використанням методології системного підходу і методів системного аналізу, клінічних та інших матеріалів (статистичні, експертні, соціологічні, економічні дослідження) і максимально відображають реальний комплексний стан організації діяльності закладів охорони здоров'я.

3. Оцінка інтегральної ефективності та фінансовий аналіз діяльності закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу, є основним інструментом забезпечення реалізації управлінських рішень – формування стандартів і нормативів медичної допомоги, вибору стратегії організації і розподілу ресурсів, забезпечення бюджетної стійкості закладу охорони здоров'я.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з удосконаленням методологічних підходів до вивчення інтегральної ефективності та фінансової стійкості закладів загальної практики – сімейної медицини в процесі реформування галузі охорони здоров'я.

Література

1. *Карамішев Д.В.* Сутність розуміння ефективності управління системою охорони здоров'я в сучасних умовах / Д.В.Карамішев, Н.М.Удовиченко [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2008-1/doc/2/03.pdf>.
2. *Матюха Л.Ф.* Підходи до оцінки ефективності лікарської практики з надання первинної медичної допомоги / Л.Ф. Матюха, Н.В. Медведовська. – Україна. Здоров'я нації. – 2017. – № 2 (43). – С.140-142.
3. *Медяник Д.І.* Особливості ефективності управління закладами охорони здоров'я / Д.І.Медяник, В.О.Липчанський. – Наукові записки, вип.19, 2016. – С.22-29.
4. *Спосіб інтегральної оцінки розвитку системи охорони здоров'я адміністративного району в умовах впровадження і функціонування сімейної медицини* / Короп А.Ф., Зайцев О.М., Короп О.А., Жиліна Ю.В. – Реєстр галузевих нововведень (випуск 30-31). – К. – 2009. – С.160.
5. *Шевченко В.А.* Проблеми оцінки ефективності управління закладами охорони здоров'я в Україні / В.А. Шевченко. – Східноукраїнський інститут економіки та управління. – Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2017. – 136 с.

Дата надходження рукопису до редакції: 20.03.2018 р.

Методологические аспекты анализа интегральной эффективности деятельности учреждений здравоохранения, оказывающих первичную медицинскую помощь

*А.И. Сердюк, О.А. Короп,
Н.В. Просолена В.И. Крупеня, Б.А. Рогожин*
Харьковская медицинская академия последипломного образования, г. Харьков, Украина

Цель работы – обосновать методологические аспекты анализа интегральной эффективности

деятельности учреждений здравоохранения, оказывающих первичную медицинскую помощь.

Методы: статистический, аналитический, экспертный, системного анализа и системного подхода.

Результаты. Разработана методологическая модель анализа эффективности деятельности учреждений здравоохранения с определением объектов (приоритетов) анализа, целей их деятельности по достижению определённого уровня качества работы по каждому приоритету, критериев эффективности деятельности и методов исследования медицинской, социальной и экономической эффективности. Основные объекты

(приоритети) анализа ефективности деятельности учреждения здравоохранения представлены 3 составляющими – пациентами, учреждениями здравоохранения, оказывающих первичную медицинскую помощь и финансами этих учреждений здравоохранения.

Выводы. Важной особенностью оценки интегральной эффективности деятельности учреждений здравоохранения, оказывающих первичную медицинскую помощь, является её определения методом исследования социальной, медицинской и экономической эффективности. Приведённые методологические аспекты изучения интегральной эффективности, являются основным инструментом обеспечения реализации управленческих решений, отвечающих требованиям доказательной медицины, осуществляются с использованием методологии системного подхода и методов системного анализа и максимально отражают реальное комплексное состояние организации деятельности учреждений здравоохранения.

Ключевые слова: интегральная эффективность, учреждения здравоохранения, первичная медицинская помощь.

Methodological aspects of the analysis of the integrated effectiveness of health care institutions providing primary health care

*A.I. Serdyuk, O.A. Korop,
N.V. Prosolenko V.I. Krupenya, B.A. Rogozhin*
Kharkiv Medical Academy of Postgraduate
Education, Kharkiv, Ukraine

The aim of the work is to substantiate the methodological aspects of the analysis of the integrated effectiveness of the health care institutions providing primary medical care.

Methods: statistical, analytical, expert, system analysis and systems approach.

Results. A methodological model for analyzing the effectiveness of healthcare institutions with the definition of the objects (priorities) of analysis, the objectives of their activities to achieve a certain level of quality of work for each priority, performance criteria and methods for investigating medical, social and economic efficiency. The main objects (priorities) for analyzing the effectiveness of the health care institution are presented by three components – patients, health care institutions providing primary health care and the finances of these health facilities.

Conclusions. An important feature of the assessment of the integrated effectiveness of health care institutions providing primary health care is its determination by the method of social, medical and economic efficiency research. The methodological aspects of the study of integrated effectiveness are the main tool for ensuring the implementation of management decisions that meet the requirements of evidence-based medicine, implemented using the methodology of the system approach and methods of system analysis and reflect the real complex state of the organization of health care institutions.

Key words: integral effectiveness, health care institutions, primary medical care.

Відомості про авторів

Сердюк Олександр Іванович – д.мед.н., проф., зав. кафедри соціальної медицини, управління та бізнесу в охороні здоров'я Харківської медичної академії післядипломної освіти; вул. Корчагінців, 58, м. Харків, 61176, Україна.

Короп Олег Андрійович – д.мед.н., проф. кафедри соціальної медицини, управління та бізнесу в охороні здоров'я Харківської медичної академії післядипломної освіти; вул. Корчагінців, 58, м. Харків, 61176, Україна.

Просолєнко Наталія Василівна – к.мед.н., доц. кафедри соціальної медицини, управління та бізнесу в охороні здоров'я Харківської медичної академії післядипломної освіти; вул. Корчагінців, 58, м. Харків, 61176, Україна.

Крупєня Володимир Ілліч – к.мед.н., доц. кафедри соціальної медицини, управління та бізнесу в охороні здоров'я Харківської медичної академії післядипломної освіти; вул. Корчагінців, 58, м. Харків, 61176, Україна.

Рогожин Борис Анатолійович – к.мед.н., доц. кафедри соціальної медицини, управління та бізнесу в охороні здоров'я Харківської медичної академії післядипломної освіти; вул. Корчагінців, 58, м. Харків, 61176, Україна.